

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan annettavaksi laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta. Lailla perustettaisiin sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle uusi hyvinvoinnin ja terveyden tutkimus- ja kehittämislaitos. Laitokseen yhdistetään nykyisten Kansanterveyslaitoksen ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tehtävät. Samalla kun mainitut nykyiset laitokset lakkautetaan, niiden henkilöstö siirretään uuteen laitokseen.

Uuden laitoksen perustamisen tavoitteena on luoda kansallisesti ja kansainvälisesti vahva hyvinvoinnin ja terveyden tutkimus-, asiantuntija- ja kehittämislaitos. Perustetta-

van Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laaja-alainen asiantuntemus mahdollistaa nykyistä paremmin sosiaali- ja terveysalan tarpeet yhdistävän tutkimus- ja kehittämistoiminnan sekä siihen perustuvan tiedonvälityksen alan toimijoille ja organisaatioille. Samalla saavutetaan synergiaetuja, joiden avulla voidaan purkaa toimintojen mahdollisia päällekkäisyyksiä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2009 talousarvioesitykseen.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2009.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	3
1. Johdanto	3
2. Nykytila.....	3
2.1. Kansanterveyslaitos.....	3
2.2. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.....	5
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	7
4. Esityksen vaikutukset.....	8
4.1. Taloudelliset vaikutukset	8
4.2. Yritysvaikutukset ja vaikutukset elinkeinoelämään.....	9
4.3. Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	9
4.4. Vaikutukset henkilöstöön.....	9
4.5. Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	10
5. Asian valmistelu	10
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	11
6.1. Riippuvuus muista esityksistä.....	11
6.2. Muun lainsäädännön uudistamistarve.....	11
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	12
1. Lakiehdotuksen perustelut.....	12
2. Tarkemmat säännökset	16
3. Voimaantulo	17
4. Säättämisyjärjestys	17
LAKIEHDOTUS.....	19
Laki Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksesta	19

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Sosiaali- ja terveysalan keskus- ja aluehallinnon muodostavat sosiaali- ja terveysministeriö ja sen alaiset virastot ja laitokset sekä lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastot. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa osana valtioneuvostoa oman hallinnonalansa lainsäädännön valmistelusta ja hallinnonalan suunnittelusta, tutkimuksesta, kehittämisestä ja toimeenpanosta sekä seurannasta. Sosiaali- ja terveysministeriön toiminta-ajatuksena on edistää väestön hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä sekä turvata terveellinen elinympäristö, riittävä toimeentulo ja sosiaali- ja terveyspalvelut. Ministeriö valvoo ja ohjaa myös alansa virastojen ja laitosten toimintaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimii useita laitoksia ja virastoja. Ne tuottavat tietoa lainsäädännön valmistelun, sosiaali- ja terveyspolitiikan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Osa laitoksista toimii lupa- ja valvontaviranomaisena. Lääninhallitukset toimivat valtionhallinnon alueviranomaisina, joiden tehtävänä on ohjata ja valvoa lainsäädännön ja keskushallinnon ohjeiden noudattamista ja toteuttamista.

Esityksen tarkoituksena on kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalan tutkimus- ja kehittämistoimintaa yhdistämällä Kansanterveyslaitos ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, jäljempänä *Stakes*, yhdeksi uudeksi tutkimus- ja kehittämislaitokseksi, jonka nimeksi tulee Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tämä selkeyttäisi toimialan hallintoa sekä toisi synergiaetua nykyisten laitosten toiminnalle vahvistamalla asiantuntijaosaamista. Yhdistäminen tehostaisi tutkimustoimintaa ja loisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos merkittävän tutkimus- ja kehittämislaitoksen, jonka tuottaman tiedon avulla voitaisiin seurata ja parantaa palveluiden saatavuutta, laatua, tuottavuutta, tehokkuutta ja vaikuttavuutta. Esityk-

sen tarkoituksena on myös vahvistaa valtionhallinnossa toteutettavaa sosiaali- ja terveysalan tutkimustoimintaa pääkaupunkiseudun ulkopuolella sekä vastata valtionhallinnon tuottavuusohjelman vaatimuksiin.

2. Nykytila

2.1. Kansanterveyslaitos

Kansanterveyslaitoksesta annetun lain (828/1981) mukaan väestön terveyden edistämistä sekä sairauksien ehkäisemistä varten on sosiaali- ja terveysministeriön alainen Kansanterveyslaitos. Sen tulee seurata, valvoa ja tutkia väestön terveyttä ja sairauksien yleisyyttä sekä osallistua väestön terveyden edistämiseksi tarvittavaan selvitys- ja kokeilutoimintaan. Kansanterveyslaitos voi toisen lukuun harjoittaa oikeuslääketieteellistä ja muuta palvelu-, tuotanto- ja selvitystoimintaa. Lisäksi laitoksen tulee suorittaa muut tehtävät, jotka sille säädetään muualla laissa tai asetuksessa tai jotka asianomainen ministeriö sen toimialaan soveltuvina sille määrää.

Kansanterveyslaitos tekee tutkimustyötä väestön terveyden edistämiseksi, tutkii ja seuraa väestön terveyteen vaikuttavia seikkoja keräämällä ja käsittelemällä tietoja väestön terveydestä sekä sairauksien yleisyydestä ja syistä, kehittää ja toteuttaa väestön terveyden edistämiseksi ja sairauksien ehkäisemiseksi tarvittavia toimenpiteitä, kehittää ja suorittaa sairauden ehkäisemisessä, määrittelemisessä ja hoitamisessa sekä terveysolojen valvonnassa tarvittavia laboratoriotutkimuksia sekä kehittää ja suorittaa laitoksen toimialaan kuuluvia oikeuslääketieteellisiä laboratoriotutkimuksia.

Kansanterveyslaitoksen tehtävistä säädetään tarkemmin kansanterveyslaitoksesta annetussa asetuksessa (374/1998). Sen mukaan Kansanterveyslaitoksen tehtävänä on:

1) tehdä tutkimustyötä väestön terveyden edistämiseksi;

2) tutkia ja seurata väestön terveyteen vaikuttavia seikkoja keräämällä ja käsittelemällä tietoja väestön terveydestä sekä sairauksien yleisyydestä ja syistä;

3) kehittää ja toteuttaa väestön terveyden edistämiseksi ja sairauksien ehkäisemiseksi tarvittavia toimenpiteitä; sekä

4) kehittää ja suorittaa sairauden ehkäisemisessä, määrittelemisessä ja hoitamisessa sekä terveysolojen valvonnassa tarvittavia laboratoriotutkimuksia sekä kehittää ja suorittaa laitoksen toimialaan kuuluvia oikeuslääketieteellisiä laboratoriotutkimuksia.

Lisäksi Kansanterveyslaitoksen tulee suorittaa muut tehtävät, jotka sille säädetään muualla laissa tai asetuksessa tai jotka asianomainen ministeriö sen toimialaan soveltuvin sille määrää. Kansanterveyslaitoksen tulee myös valvoa Suomessa käytettävien rokotteiden ja vastaavien valmisteiden laatua.

Kansanterveyslaitoksella on keskeinen merkitys yleisen rokotusohjelman suunnittelussa ja toteutuksessa sekä tartuntatautien torjunnan edellyttämissä valtakunnallisissa seuranta-, valmius- ja epidemiaselvitystehtävissä. Asetuksen mukaan laitoksen tulee valvoa Suomessa käytettävien rokotteiden ja vastaavien valmisteiden laatua. Laitoksessa on rokotustoimintaan liittyviä tehtäviä varten rokotteiden laadunvalvontayksikkö, joka näissä tehtävissä on suoraan Lääkelaitoksen alainen.

Edellä tarkoitetun Kansanterveyslaitoksesta annetun lain ja asetuksen lisäksi sen toiminnan kannalta erityisen keskeisiä säännöksiä sisältyy tartuntatautilakiin (583/1986) ja -asetukseen (786/1986) sekä Maailman terveysjärjestön kansainvälisen terveysäännösten (2005) lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annettuun lakiin (254/2007). Kansanterveyslaitoksen asemasta ja tehtävistä on lisäksi säännöksiä muun muassa kansanterveyslaissa (66/1972), elintarvikelaissa (23/2006), oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetussa laissa (378/2005), ulkomaalaislaissa (301/2004), pelastuslaissa (468/2003), geenitekniikkalaissa (377/1995), terveydensuojelulaissa (763/1994), valtioneuvoston asetuksessa Zoonoosikeskuksesta (1166/2006) sekä sosi-

aali- ja terveysministeriön asetuksessa elintarvikkeiden ja talousveden välityksellä leviävien ruokamyrkytys-epidemioiden selvittämisestä (251/2007).

Kansanterveyslaitos on useiden selvitysten perusteella saavuttanut alallaan korkean tieteellisen tuotannon tason ja laajuuden. Laitokselle on muodostunut vahva kansallinen asema ja uskottavuus kansanterveyden alan osajana ja vaikuttajana. Laitos on alallaan myös kansainvälisesti laajasti tunnettu ja arvostettu.

Kansanterveyslaitos tekee ensisijaisesti väestön terveyteen, terveyden edistämiseen sekä sairauksien ja vajaakuntoisuuden ehkäisyyn tähtäävää soveltavaa tutkimusta, joka palvelee väestön terveyttä. Toiminta-ajatuksensa mukaan laitos vastaa siitä, että päätöksentekijöillä, eri alojen toimijoilla ja kansalaisilla on käytössään paras mahdollinen tieto terveyttä koskevien valintojensa tueksi.

Keskeiset tutkimusalueet ovat krooniset kansantaudit, mielenterveys- ja päihdeongelmat, molekyyli- ja lääketiede, ravitsemus, rokotetutkimus, tartuntataudit, ympäristöterveys sekä suomalaisten terveyden ja elintapojen seuranta. Tavoitteena on suomalaisten terveydentilan sekä työ- ja toimintakyvyn parantuminen, elämänlaadun kohentuminen ja eliniän pidentyminen.

Kansanterveyslaitos osallistuu asiantuntijana kansalliseen ja kansainväliseen terveyden edistämistyöhön yhdessä viranomaisten ja terveysasiantuntijoiden kanssa. Yhteistyö suomalaisten terveyskeskusten, ympäristöterveydenhuollon ja sairaaloiden kanssa on kiinteää. Myös terveysalan eri järjestöt ovat laitoksen perinteisiä yhteistyökumppaneita. Laitoksen asiantuntijat ovat aktiivisesti mukana kansainvälisessä yhteistyössä erityisesti Maailman terveysjärjestön (WHO), Euroopan Unionin tautien ehkäisyn ja valvonnan eurooppalaisen keskuksen (ECDC) ja Maailman kansanterveyslaitosten järjestön (IANPHI) kautta.

Väestön terveyttä seurataan suurilla väestötutkimuksilla, joilla saadaan luotettava kuva sairauksien yleisyydestä ja niiden syntyyn vaikuttavista elintapatekijöistä. Seurantatiedon avulla voidaan arvioida toimenpiteiden merkitystä, puuttua ongelmiin nopeasti ja suunnitella tarvittavaa terveystyötä. Kansan-

terveyslaitos seuraa myös suomalaisten ravitsemustilaa, ravintoaineiden saantia ja ruoankulutusta. Laitos tukee asiantuntemuksellaan kansallisia terveysohjelmia, kuten Terveys 2015 ohjelmaa ja Terveyserojen kaventamisen kansallista toimintaohjelmaa. Laitos on myös osallistunut valtakunnallisen mielen-terveys- ja päihdetoimintaohjelman valmisteluun. Alueellisia terveyden edistämisen hankkeita tuetaan kuntayhteistyöllä ja edistämällä hyvien käytäntöjen leviämistä.

Kansanterveyslaitos on ympäristöterveyden alalla Euroopan johtavia asiantuntijalaitoksia ja valtakunnallinen asiantuntija ympäristön kemiallisten, biologisten ja fysikaalisten haittekeijöiden aiheuttamien terveysriskien arvioinnissa. Laitos on vaikuttanut merkittävästi Suomessa käytettävän juomaveden laatuun kehittämällä uusia veden puhdistustekniikoita pintavesilaitoksiin, joiden veden laadun osoitettiin aiheuttavan terveyshaittaa.

Kansanterveyslaitos toteuttaa useita kansanterveyden palvelutehtäviä, jotka liittyvät läheisesti laitoksen asiantuntija- ja tutkimustehtäviin. Se hankkii ja jakelee kaikki neuvoloissa käytettävät rokotteet ja vastaa rokotusohjelman suunnittelusta sekä sen vaikutusten seurannasta.

Laitoksen useat laboratoriot tekevät yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Mikrobiologiset referenssilaboratoriot tukevat työllään sekä tartuntatautien torjuntaa että ympäristöterveyden edistämistä.

Kansanterveyslaitoksella on vakituista toimintaa Helsingin lisäksi Kuopiossa, Turussa ja Oulussa. Laitoksen kokonaishenkilömäärä henkilötyövuosina laskettuna oli vuonna 2007 yhteensä 904. Näistä henkilötyövuosista kertyi Helsingissä 659, Kuopiossa 122, Turussa 82 ja Oulussa 37. Näiden toimipisteiden lisäksi laitoksella oli projektiluontoista toimintaa erityisesti Tampereella. Laitoksen henkilöstöstä 505 oli palkattuna valtion talousarviorahoituksella, 46 maksullisen palvelutoiminnan tuloilla ja 354 yhteisrahoitteisen toiminnan tuloilla.

Laitoksen kokonaisrahoitus vuonna 2007 oli noin 58,4 miljoonaa euroa ja tästä 34,5 miljoonaa euroa budjettirahoitusta, 5 miljoonaa euroa maksullisen palvelutoiminnan tuloja ja 18,8 miljoonaa euroa yhteisrahoitteisen toiminnan tuloja. Merkittävimmät yhteisra-

hoitteisen toiminnan rahoittajat olivat Euroopan Unioni, Suomen Akatemia sekä sosiaali- ja terveysministeriö.

2.2. Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus

Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus on siitä annetun lain (1073/1992) mukaan sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämistehtäviä varten. Se on sosiaali- ja terveysministeriön alainen. Keskuksen tehtävänä on seurata ja arvioida sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja kehitystä, tuottaa ja hankkia alan kotimaista ja kansainvälistä tietoa ja osaamista sekä välittää sitä käyttäjille, toimia tilastolaissa (280/2004) tarkoitettuna tilastoviranomaisena ja ylläpitää alan tiedostoja ja rekistereitä, harjoittaa alan tutkimus- ja kehittämistoimintaa, edistää ja toteuttaa alan koulutusta sekä tehdä sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseksi tarpeellisia aloitteita ja esityksiä. Lisäksi Stakes suorittaa sille erikseen säädetyt tai määrättyt muut tehtävät.

Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta annetun asetuksen (1120/1992) mukaan keskus toimii sosiaali- ja terveyspalvelujen, alan henkilöstön ja työn, sosiaalisten olojen ja elinympäristön kehittämiseksi sekä työvoimasuunnittelun ja terveyden ja sosiaalisen turvallisuuden edistämiseksi. Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus

- 1) seuraa ja arvioi kotimaassa ja ulkomailla tapahtuvaa sosiaali- ja terveystalouden kehitystä;
- 2) tekee toimialansa kehittämiseksi ja tukemiseksi tarpeellisia selvityksiä;
- 3) ylläpitää sosiaali- ja terveystalouden asiantuntijaverkostoa;
- 4) pitää yhteyttä toimialansa kotimaisiin ja ulkomaisiin laitoksiin;
- 5) välittää alan tietoa sekä kotimaassa että kansainvälisesti;
- 6) julkaisee ja tuottaa toimialaansa koskevaa aineistoa;
- 7) tuottaa sosiaali- ja terveystalouden virallisia tilastoja ja tilastollisia selvityksiä;
- 8) toteuttaa ja rahoittaa alan tutkimusta;
- 9) tarjoaa kunnille, kuntainliitoille ja kuntayhtymille asiantuntijapalveluja sosiaali- ja terveystalouden kehittämiseksi;

10) edistää toimialansa kehittämistyön menetelmiä ja muita edellytyksiä;

11) arvioi ja kehittää alan teknologiaa;

12) toteuttaa ja yhteen sovittaa alan täydennyskoulutusta;

13) tekee toimialansa asioissa aloitteita ja antaa lausuntoja; sekä

14) suorittaa muut sille säädettyt tai määrätyt tehtävät.

Stakesissa on sekä tutkimusperinteen että aihealueiden pohjalta syntyneitä vahvuusalueita, jotka sijoittuvat organisaatioon eri tavoin. Esimerkiksi yhteiskunnallinen alkoholi- ja huumeutkimus on pääosin yhdessä ryhmässä, kun taas ikääntyneiden palveluja sekä lasten ja perheiden hyvinvointia tutkitaan useissa eri ryhmissä ja eri näkökulmista.

Stakesin tutkimuksellisia vahvuusalueita ovat:

- terveydenhuoltotutkimus,
- terveystaloustiede,
- arviointitutkimus, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon menetelmien arviointi,
- yhteiskuntatieteellinen alkoholi- ja huumeutkimus,
- hyvinvoinnin tutkimus,
- ikääntyneiden hyvinvoinnin ja palvelujen tutkimus, sekä
- lapsuus- ja perhetutkimus.

Stakesin erityisyytenä on se, että tutkimus ja kehittäminen muodostavat integroidun kokonaisuuden. Laitoksen toiminta kattaa innovaatioketjun keskeiset osat tutkimuksesta tuotteistukseen. Stakesissa tehtävä tutkimus palvelee sosiaali- ja terveysministeriön lisäksi muuta valtionhallintoa, poliittista päätöksentekoa, kuntia ja niiden erilaisia yhteistyömuotoja, järjestöjä, tutkimusmaailmaa ja tiedotusvälineitä. Koska sosiaali- ja terveyspoliittisiin tavoitteisiin vaikutetaan myös esimerkiksi työhallinnossa, opetustoimessa ja ympäristöpolitiikassa, Stakes tekee yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolella muun muassa näillä alueilla. Stakes osallistuu useisiin kansainvälisiin tutkimusverkostoihin ja on yhteistyössä suomalaisten yliopistojen tutkimuksen ja opetuksen kanssa. Osa Stakesissa tehtävästä tutkimuksesta on tiiviissä yhteydessä sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistyöhön, jossa yhteistyötä tehdään erityisesti kuntien ja palvelujen tuottajien kanssa. Tutkimuksesta yli kolmannes

rahoitetaan muista kuin Stakesin budjettivaroista.

Stakesin tilastoja ja rekistereitä koskevista tehtävistä on säädetty sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tilastotoimesta annetussa laissa (409/2001) ja terveydenhuollon valtakunnallisista henkilörekistereistä annetussa laissa (556/1989) sekä sen nojalla annetussa asetuksessa (774/1989). Stakesin tilastolain nojalla Stakes tuottaa ja julkaisee tilastoja ja toimii tilastolain tarkoittamana tilastoviranomaisena. Tilastointi-, suunnittelu- ja tutkimustehtäviensä hoitamiseksi Stakesilla on terveydenhuollon valtakunnallisia henkilörekistereitä, joista on säädetty asianomaisessa laissa ja -asetuksessa. Stakesin tilasto- ja rekisteriviranomaisena toimimisen edellytyksenä olevasta tietojen keruusta on säädetty myös useissa erityislaisissa ja -asetuksissa olevissa säännöksissä kuten yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990) ja asetuksessa (744/1990), yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetussa laissa (603/1996), seulonnoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1339/2006), raskauden keskeyttämisestä annetussa asetuksessa (359/1970), sterilöimisasetuksessa ja (427/1985), kastroidimisasetuksessa (361/1970). Laitoksen kokomat ja ylläpitämät tilastot ja rekisterit muodostavat sektorin mittavimman tietoperustan sekä laitoksen omassa että sen ulkopuolella tehtävässä tutkimuksessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007) Stakesille on asetettu luokitusten sisällöllistä kehittämistä koskeva tehtävä. Stakesin maksullisista suoritteista on säädetty sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella (1131/2001).

Stakes toimii sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijaviranomaisena sosiaalihuoltolain (710/1982) ja -asetuksen (607/1983), kansanterveyslain, erikoissairaanhoidon (1062/1989), mielenterveyslain (1116/1990) ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) ja asetuksen (988/1977) perusteella määräytyvissä tehtävissä. Asiantuntijatehtävän ydin on tiedon tuotannossa, sen avulla tapahtuvan ohjauksen välineiden kehittämisessä ja niiden toimeenpanon seurannassa. Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta annetun lain (1230/2001) nojalla Stakes

tukee osaamiskeskustoja erityisesti tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnassa sekä tarpeen mukaan muissakin lain 2 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä. Erityinen asiantuntijuuteen liittyvä yhteistyövelvoite Stakesilla on oppilashuollon kysymyksissä muun muassa perusopetuslain (628/1998), lukiolain (629/1998) ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) nojalla. Stakesia tulee kuulla myös esimerkiksi sairaanhoitokorvauksen korvaustaksoja vahvistettaessa sairausvakuutuslain (1224/2004) nojalla.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta annetun asetuksen mukaan valtion mielisairaalat ja valtion sosiaalihuollon toimintayksiköt ovat Stakesin alaisia siten kuin niistä erikseen säädetään. Valtion mielisairaaloista on säädetty valtion mielisairaaloista annetussa laissa (1292/1987). Sairaaloita ovat Niuvanniemen sairaala ja Vanhan Vaasan sairaala. Valtion mielisairaaloista annetun asetuksen (431/1997) mukaan sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus voi antaa sairaalan johtokunnalle säädettyjen tehtävien lisäksi lisätehtäviä.

Asetuksessa tarkoitettuja valtion sosiaalihuollon toimintayksiköitä ovat valtion koulukodit, joista on säädetty valtion koulukohteista annetussa asetuksessa (769/1978).

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus Stakes perustettiin 1 päivänä joulukuuta 1992. Tällöin lakkautettiin edellisenä vuonna lääkintöhallituksen ja sosiaalihuollon tilalle perustettu sosiaali- ja terveyshallitus. Samalla perustettiin myös Terveydenhuollon oikeusturvakeskus ja hieman myöhemmin myös Lääkelaitos ja Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus, joille siirtyi aiemmin sosiaali- ja terveyshallitukselle kuuluneita lupa- ja valvontatoimintaan kuuluvia tehtäviä.

Stakesilla on toimipisteet Helsingin lisäksi Jyväskylässä, Tampereella ja Vaasassa. Henkilötyövuosia kertyi vuonna 2007 yhteensä 448. Laitoksen kokonaisrahoitus oli vuonna 2007 noin 39,1 miljoonaa euroa, josta budjetitirahoitusta 25,9 miljoonaa euroa, maksullisen palvelutoiminnan tuloja vajaa 2,8 miljoonaa euroa ja ulkopuolista rahoitusta noin 10,4 miljoonaa euroa. Suurin yhteisrahoitettujen toiminnan rahoittaja oli sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä Euroopan sosiaalirahas-

ton kanssa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen keskeinen tavoite on koota valtioterveishallinnon sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämistoiminta yhdeksi kokonaisuudeksi. Yhdistämällä nykyiset Kansanterveyslaitos ja Stakes saadaan aikaan kokonaisvaltainen ja vahva tutkimus-, asiantuntija- ja kehittämislaitos, jossa on huomattava määrä tämän laajan toiminta-alueen asiantuntemusta. Tutkimustyön kannalta eri tieteenalojen vuorovaikutus lisääntyy, jolloin hyvinvoinnin ja kansanterveyden edistämistyöhön saadaan nykyistä kokonaisvaltaisempi ja tasapainoisempi ote. Samalla tutkimus- ja kehittämistoiminnan kannalta olennainen asiantuntemuksen kriittinen massa kasvaa. Uusi laitos parantaa mahdollisuuksia sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisvaltaisessa kehittämisessä ja ohjaamisessa sekä alan tilastojen, rekistereiden ja tietovarantojen ylläpitämisessä, kehittämisessä ja hyödyntämisessä.

Nykyisten laitosten infrastruktuurien yhdistämisellä saadaan laitosten tehtäväkenttien päällekkäisyyksiä puretuksi ja lisäksi laitosten yhdistämisellä voidaan säästää voimavaroja ja parantaa laatua.

Edellä olevan perusteella ehdotetaan Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin yhdistämistä yhdeksi sosiaali- ja terveysministeriön alaiseksi hyvinvoinnin ja terveyden tutkimus- ja kehittämislaitokseksi, jonka nimi olisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tämä selkeyttäisi toimialan hallintoa, poistaisi nykyisten laitosten toimialojen päällekkäisyyksiä ja tehostaisi tutkimustoimintaa merkittävästi. Uusi yhtenäisempi tutkimus-, asiantuntija- ja kehittämislaitos informaatio-ohjaisi sosiaali- ja terveyspalveluja sekä edistäisi niiden kehittämistä nykyistä tehokkaammin. Tämä parantaisi palvelujen saatavuutta, laatua, vaikuttavuutta ja tehokkuutta. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos olisi myös eri sidosryhmien ja väestön näkökulmasta vahva hyvinvoinnin ja terveyden asiantuntija. Näin se voisi nykyistä tehokkaammin edistää kansallisesti väestön terveyttä ja hyvinvointia. Tavoitteena on myös, että laitos osallistuisi nykyistä enemmän erilaisten sosiaali- ja terveysmi-

nisteriön käynnistämien hankkeiden toteuttamiseen sekä alan kansainvälisiin tehtäviin ja yhteistyöhön.

Esityksen tarkoituksena on myös vahvistaa valtionhallinnon toimintoja pääkaupunkiseudun ulkopuolella sekä vastata valtionhallinnon tuottavuusohjelman vaatimuksiin. Laitosten yhdistämisellä saavutetaan synergiaetuja toimintojen uudelleen järjestämisellä ja päällekkäisyyksien poistamisella. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos tulee olemaan sosiaali- ja terveystieteiden tulosohjauksessa.

Stakesin alaisuudessa nykyisin toimivat valtion koulukodit ja mielisairaalat sekä sosiaalialan kehittämiskeskukset jatkaisivat toistaiseksi hallinnollisesti perustettavan uuden laitoksen alaisuudessa.

Tavoitteena on, että perustettava Terveysten ja hyvinvoinnin laitos tuottaisi valtakunnallisille, alueellisille ja paikallisille päätöksentekijöille, valtionhallinnon eri elimille, alan toimijoille ja muille sidos- ja asiakasryhmiille ajantasaista ja luotettavaa tietoa päätöksenteon ja suunnittelun tueksi (informaatio-ohjaus). Ohjauksen kohderyhmät voisivat hyödyntää saamaansa tietoa väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä, sairauksien ja sosiaalisten ongelmien ehkäisemisessä sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisessä.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos voisi myös toimintaansa ja tehtäviinsä liittyen osallistua muiden toteuttamiin ja ylläpitämiin sosiaali- ja terveysalaa tukeviin toimintoihin. Osallistuminen voisi tapahtua asiantuntijapanosta antamalla tai myös rahoittamalla tällaisia toimintoja. Esimerkkinä tällaisesta voisi olla Suomalainen Lääkäriseura Duodecimin johdolla toteutettavien Käypä Hoito -suositusten laatiminen.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on osana Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen perustamisen suunnittelua käynnistänyt erikseen selvityksen Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin nykyisen tutkimustoiminnan sisällöstä ja kohdentumisesta. Tavoitteena on, että Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksessa ei pääsääntöisesti olisi perustutkimuksen luonteista tutkimustoimintaa. Tehtävän selvityksen perusteella on tarkoituksena määrittellä vuoden 2008 loppuun mennessä ne tutkimuskokonai-

suudet, jotka laitoksen sisällä toisaalta suunnataan uudelleen strategisten tavoitteiden mukaisesti tai mahdollisesti siirretään pois uudesta laitoksesta erikseen sovittavalla tavalla. Tässä yhteydessä on tarkoitus toteuttaa järjestelyjä, joilla voidaan turvata muualle siirrettävän tutkimustoiminnan jatkuvuus.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen perustamisella tavoitellaan toiminnallisten hyötyjen saavuttamista. Näitä voidaan saada aikaan entistä paremmin yhteensovitetun toiminnan ja uusien monialaisten yhteyksien luomisella. Nämä parantavat entisestään mahdollisuuksia uusien innovatiivisten ratkaisujen löytämiseen väestön terveyden ja hyvinvoinnin ongelmiin. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen perustaminen antaa myös osaltaan mahdollisuuden, varsinkin pitemmällä aikavälillä, saavuttaa tuottavuussäästöjä. Uudessa laitoksessa on myös mahdollista entistä paremmin tehdä tarvittavia strategisia uudelleenarviointeja.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen perustaminen ja sen edellyttämät järjestelyt on otettu huomioon valtion vuoden 2009 talousarvioesityksessä. Vuoden 2009 talousarvion yhteydessä nykyiset Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin tehtävät, henkilöstö ja määrärahat siirretään uudelle laitokselle. Uuden laitoksen perustaminen toteutetaan valtion vuosien 2009 – 2012 määrärahakehyspäätöksen puitteissa.

Aikaisempia virastoja koskevat tuottavuusohjelman toimenpiteet toteutetaan uudessa virastossa, jonka kokonaishenkilötyövuosimäärä alenee vähintään kyseisten toimenpiteiden edellyttämässä määrin. Tuottavuusohjelman edellyttämä Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen henkilötyövuosimäärän pienentyminen on mahdollista toteuttaa luonnollisen poistuman kautta, kuten henkilöstön eläkkeelle siirtymistä hyödyntämällä.

Virastojen nykyinen henkilöstö siirtyy uuteen laitokseen lukuun ottamatta talousarviossa eriteltyjä virkoja. Nykyisten virastojen pääjohtajien virat on tarkoitus lakkauttaa ja niiden tilalle tullaan perustamaan yksi uusi

pääjohtajan virka. Kansanterveyslaitoksessa työvuotta vastaava määrä henkilöstöä ja Stakesissa vastaava luku oli 448.

Henkilöstön odotettavissa oleva eläkkeelle siirtyminen nykyisissä virastoissa vuosina 2009 – 2015 (koko henkilöstö, 65 vuotta täyttävät)

Syntymävuosi	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950
Eläkevuosi	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Eläkeikäisten määrä - Stakes	3	7	21	10	16	15	12
- Kansanterveyslaitos	23	23	18	17	13	26	21
- yhteensä	26	30	39	27	29	41	33
Kumulatiivinen määrä	26	56	95	122	151	192	225

Esityksellä ei ole kuntien talouteen kohdistuvia suoranaisia vaikutuksia. Perustettavan uuden laitoksen yksi keskeinen tehtävä tulee kuitenkin olemaan kunnalliseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvät tutkimus-, kehittämis- ja tilastointitehtävät. Kunnallisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelee nyt noin 230 000 henkilöä. Näiden palvelujen piirissä on jatkuvasti merkittävä osa väestöstä. Vuotuiset kustannukset ylittävät 16 miljardia euroa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tavoitteena on vaikuttaa tämän toiminnan tuottavuuteen ja vaikuttavuuteen eri keinoin, minkä seurauksena on mahdollista vaikuttaa muun muassa työvoimatarpeen ja kustannusten kehittämiseen.

4.2. Yritysvaikutukset ja vaikutukset elinkeinoelämään

Esityksellä ei ole suoranaisia toiminnallisia tai taloudellisia vaikutuksia yrityksiin tai elinkeinoelämään. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämistoiminnan tehostamisen myötä on kuitenkin mahdollista parantaa myös yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa useilla Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimialaan kuuluvilla tehtävälueilla.

4.3. Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksen tarkoituksena on parantaa valtiotalonhallinnon tuottavuutta yhdistämällä nykyisten kahden tutkimus- ja kehittämislaitoksen tehtävät perustettavan uuden laitoksen toiminnaksi. Yhdistämisellä voidaan poistaa nykyisten laitosten toimintojen päällekkäisyyksiä ja yhtenäistää toimintatapoja.

4.4. Vaikutukset henkilöstöön

Uudistus toteutetaan niin, että nykyisen henkilöstön palvelusuhteiden jatkuvuus turvataan siirtämällä Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin työ- ja virkasuhteinen henkilöstö sekä vastaavat virat ja tehtävät uuteen laitokseen. Poikkeuksena olisivat pääjohtajat ja heidän virkansa. Määräaikaisissa virka- ja työsuhteissa olevat henkilöt jatkavat tehtävissään uudessa laitoksessa määräajan loppuun saakka.

Nykyiset pääjohtajan virat lakkaisivat ja nykyisten pääjohtajien virkasuhteet päättyisivät lain tullessa voimaan. Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseen perustettaisiin uusi pääjohtajan virka, joka täytettäisiin valtion virkamiesasetuksen mukaista ilmoittautumismenettelyä käyttäen. Laitokseen perustettaisiin uusina virkoina myös välittömästi pääjohtajan alaiset keskeiset johtovirat, jotka sosiaali- ja terveysministeriö perustaisi, julis-

taisi haettavaksi ja täyttäisi ennen lain voimaantuloa siten, että henkilöt voisivat aloittaa viroissaan heti uuden laitoksen käynnistyessä vuoden 2009 alussa.

Henkilöstön aseman järjestämisessä on noudatettu valtioneuvoston 23 päivänä maaliskuuta 2006 tekemää periaatepäätöstä valtion henkilöstön aseman järjestämisestä organisaation muutostilanteissa. Esityksessä ehdotettu henkilöstön siirtymistä ja palvelussuhteen määräytymistä siirtymähetkellä koskeva sääntely vastaa valtion organisaatiomuutostilanteissa vakiintunutta sääntelyä.

Uudistuksen yhteydessä varmistetaan Kansanterveyslaitoksesta ja Stakesista siirtyvän henkilöstön yhdenmukainen asema muun muassa siten, että uudessa laitoksessa on saman tyyppisissä tehtävissä käytössä siirtyvän henkilöstön lähtöorganisaatiosta sekä palvelussuhdelajista riippumaton yhdenmukainen, valtion virastoissa yleisesti noudatettu työaikamuoto. Yleisin työaikamuoto valtiolla on virastotyö. Tehtävien mukaan käytössä ovat myös viikko- ja jaksotyö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen eri tehtävissä käytettävästä työaikamuodosta päättää laitos työnantajalle kuuluvan työjohto-oikeuden nojalla ja mukaisesti kuten muissakin valtion virastoissa ja laitoksissa. Kansanterveyslaitoksessa käytössä olevat vakiintuneista poikkeavat työaikamuodot eivät organisaatiomuutoksen yhteydessä siirry sovellettavaksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Organisaatiouudistuksen ja henkilöstön siirtymisen valmistelussa on noudatettu hyvää henkilöstöpolitiikkaa. Henkilöstön edustajat ovat osallistuneet organisaatiouudistuksen valmisteluun, ja siirtoon liittyviä asioita on käsitelty yhteistoimintamenettelyissä.

4.5. Yhteiskunnalliset vaikutukset

Kansanterveyslaitoksella ja Stakesilla on kummallakin kolme alueellista toimipaikkaa. Kansanterveyslaitoksessa näissä alueellisissa toimipaikoissa työskentelevien määrä on noin 240 ja Stakesin alueellisissa toimipaikoissa noin 30, eli yhteensä noin 270 henkilötyövuotta vastaava määrä. Nykyisten tutkimus- ja kehittämislaitosten yhdistäminen mahdollistaa aluetoimipaikkojen edelleen ke-

hittämisen ja toiminnan jatkuvuuden. Samalla vahvistuvat alueelliset yksiköt ylläpitävät sijaintipaikkakunnillaan ja niitä ympäröivillä alueilla merkittävää tieteellistä osaamiskeskitymää.

5. Asian valmistelu

Laitosten yhdistäminen perustuu sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta vuonna 2007 laadittuun selvityshenkilöraporttiin. Ministeriön kutsumien selvityshenkilöiden, pääjohtaja, emeritus Jussi Huttusen ja varatoimitusjohtaja Kari-Pekka Mäki-Lohiluoman, tuli selvittää sosiaali- ja terveysministeriön alaisten virastojen ja laitosten voimavarojen uudelleensuuntaamista ja niiden toiminnan tehostamista. Toimeksiannon mukaan selvityshenkilöiden tuli: 1) arvioida sosiaali- ja terveysministeriön alaisten sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvien virastojen ja laitosten organisaatioon ja työnjakoon liittyvät kehittämistarpeet sekä 2) tehdä ehdotukset laitosten ja laitosten organisaation ja työnjaon kehittämiseksi ja uudelleen suuntaamiseksi siten, että tarvittavat muutokset voidaan toteuttaa valtion vuoden 2009 talousarviossa.

Raportissaan ”Sosiaali- ja terveysministeriön alaisten virastojen ja laitosten voimavarojen uudelleen suuntaaminen” (STM selvityksiä 2007:66) selvityshenkilöt esittivät, että Kansanterveyslaitos ja Stakes yhdistetään sosiaali- ja terveysministeriön alaiseksi Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keskuksiksi. Esityksestä pyydettiin lausunnot 130 taholta. Lausunnoissa kannatettiin laajasti ehdotusta Kansanterveyslaitoksen ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusten yhdistämiseksi uudeksi yhtenäiseksi tutkimuslaitokseksi.

Lakiehdotus on valmisteltu edellä mainitun selvityshenkilöraportin ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä Kansanterveyslaitoksen ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusten kanssa. Organisaatiouudistuksen valmistelussa ovat olleet mukana myös keskeiset sidosryhmät.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

6.1. Riippuvuus muista esityksistä

Saman aikaisesti tämän esityksen kanssa on vireillä useita lainsäädäntö- ja muita uudistuksia, joilla on yhtymäkohtia Terveyden ja hyvinvoinnin laitosta koskevaan uudistukseen. Laitoksen perustaminen on kuitenkin riippumaton näistä muista uudistuksista, eikä näiden muiden uudistusten toteutus tai niiden aikataulu vaikuta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annettavan lain säätämiseen. Viireillä olevista asioista voidaan todeta erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon ohjaus- ja valvontalaitosten organisoimisen uudistaminen. Tässä uudistuksessa yhdistetään Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus ja Terveydenhuollon oikeusturvakeskus uudeksi lupa- ja valvontavirastoksi. Sitä koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle saman aikaisesti tämän hallituksen esityksen kanssa.

Biologisten näytekokoelmien kokoamista näytekokoelmiksi tai biopankkeihin sääntelävää biopankkilainsäädäntöä on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Tämä lainsäädäntö koskisi myös Kansanterveyslaitok-

sen hallussa nyt olevia ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle siirtyviä näytekokoelmia. Biopankkilainsäädäntö on tarkoitus antaa eduskunnalle syksyllä 2008 ja sen voimaantulo mahdollistaa Kansanterveyslaitoksen hallussa nyt olevien biologisten näytekokoelmien käytön nykyistä paremmin.

Erikseen on tarkoitus selvittää oikeuslääkinnän uudelleen organisoimisen tarve ja mahdollisuus keskittää vastuu oikeuslääkinnästä Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle. Tavoitteena on, että tarvittavat uudistukset voidaan toteuttaa saman aikaisesti valtion aluehallinnon uudistuksen yhteydessä vuoden 2010 alusta lukien.

Esitys liittyy valtion vuoden 2009 talousarvioesitykseen.

6.2. Muun lainsäädännön uudistamistarve

Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin yhdistämisestä aiheutuvista muun lainsäädännön muutoksista on tarkoitus antaa erillinen hallituksen esitys. Tarvittavat muutokset ovat pääosin teknisiä, mutta myös joitain lainsäädännön sisällöllisiä tarkennuksia jouduttaneen tekemään.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. Toimiala. Pykälän perusteella hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi, sairauksien ja sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ja siihen liittyvien palvelujen kehittämiseksi on Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Laitos perustetaan lakkautettavien Kansanterveyslaitoksen ja Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskuskeskuksen tilalle. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toimii sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tutkimus- ja kehittämislaitoksena, jonka tehtävät liittyvät laajalajaisesti väestön hyvinvointiin ja terveyteen, sairauksien ja sosiaalisten ongelmien ehkäisyyn, alan palvelujen kehittämiseen sekä tutkimukseen. Hallinnollisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toimii sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa.

2 §. Tehtävät. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaisi pitkälti niistä tehtävistä, joita Kansanterveyslaitos ja Stakes ovat hoitaneet. Ehdotuksen mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävänä on tutkia, seurata ja arvioida sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa sekä väestön hyvinvointia, terveyttä, sairauksia ja sosiaalisia ongelmia. Se tuottaa ja hankkii alan kotimaista ja kansainvälistä tietoa ja osaamista sekä välittää sitä käyttäjille. Se harjoittaa myös alan tutkimus- ja kehittämistoimintaa sekä tekee aloitteita ja esityksiä sosiaali- ja terveydenhuollon ja sen palvelujen kehittämiseksi sekä väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Osana tätä toimintaa laitoksen tulee edistää sosiaali- ja terveystieteiden uusien innovaatioita niiden soveltamiseksi käytäntöön ja tätä kautta palvelujen vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden edistämiseksi.

Tärkeä osa laitoksen tehtävää on vaikuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoihin siten, että eri toiminnot järjestetään käyttäjien etujen mukaisesti tarkoituksenmukaisella ja kustannustehokkaalla tavalla. Tämä tapahtuu paitsi laitoksen tutkimus- ja kehittämistoiminnan kautta, niin myös informaatio-ohjauksen keinoin kuten esimerkiksi laatimalla ja julkaisemalla ohjeita, oppaita ja suosituksia. Laitoksen tulee myös antaa asiantuntijatueta kunnille, kuntayhtymille ja valtionhallinnolle. Esimerkkinä tällaisesta asiantuntijatueta voidaan todeta tartuntatauti – ja ympäristöterveystilanteet.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toimii tilastolain 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuna tilastoviranomaisena ja ylläpitää alan tiedostoja ja rekistereitä siten kuin niistä erikseen säädetään sekä huolehtii tehtävälueensa tietoperustasta ja sen hyödyntämisestä. Laitos toimii sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tilastoalueen koordinoijana. Sen yhtenä tehtävänä on kehittää ja ylläpitää keskeisiä määrittämiä ja luokituksia sekä koodistopalvelua. Tulevaisuudessa myös termijärjestelmien harmonisointi käsitetasolla on välttämätöntä.

Pykälän 2 momentin mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulee huolehtia niistä tehtävistä, jotka laissa tai sen nojalla on erikseen säädetty tai määrätty sen tehtäväksi tai jotka sosiaali- ja terveysministeriö sille määrää. Lisäksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos voi toimia terveydenhuollon palvelujen tuottajana silloin kun toiminta liittyy välittömästi sen suorittamaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta ovat kliiniset raketitutkimukset, joihin liittyen tutkittavat saavat myös terveydenhuollollisia palveluja.

3 §. Johtaminen ja ratkaisovalta. Ehdotuksen mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on päällikkövirasto, jota johtaisi pääjohtaja. Pääjohtaja ratkaisee Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa päätettävät asiat, joita ei ole säädetty tai työjärjestyksessä määrätty laitoksen muun henkilön ratkaistavaksi.

Pykälän 2 momentissa säädetään yhteistyön organisoimisesta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja sen sidosryhmien välillä. Säännöksen mukaan laitoksessa on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen neuvosto. Li-

säksi sillä voi olla neuvottelukuntia. Sekä neuvoston että neuvottelukuntien tehtävänä on edistää laitoksen ja sen sidosryhmien välistä yhteistyötä sekä laitoksessa tehtävää ja sen toimialaan kuuluvaa tieteellistä tutkimusta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos asettaa neuvoston ja päättää neuvottelukuntien asettamisesta sekä niiden tehtävistä ja jäsenistä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin pääjohtajalle valtuus antaa tarkempia säännöksiä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen organisaatiosta ja toiminnan järjestämisestä työjärjestyksessä.

4 §. Toimipaikat. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimipaikoista ja niiden sijoittumisesta määrätään laitoksen työjärjestyksessä. Valtion yksikköjen ja toimintojen sijoittamista koskevasta toimivallasta annetun lain (362/2002) mukaan toimivalta päättää valtion keskushallinnon yksiköiden ja valtakunnallisesti tai keskitetysti hoidettavien valtion toimintojen sijoituspaikasta päättämisestä kuuluu asianomaiselle ministeriölle. Päätösvallan siirto asianomaiselle laitokselle edellyttää, että siitä säädetään laissa. Koska Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella tulee olemaan useita eri toimipaikkoja, tarkoituksenmukaisin ratkaisu on, että se voi itse päättää toimipaikkojen sijainnin ja tarvittaessa perustaa uusia toimipaikkoja.

5 §. Tietojen ja näytteiden kerääminen ja käyttö. Pykälässä säädetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeudesta kerätä ja käyttää tietoja ja erilaisia näytteitä. Pykälän 1 momentissa viitataan erityislainsäädäntöön, jonka nojalla Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toimii alansa tilasto- ja rekisteriviranomaisena. Säännös on katsottu selvyysyistä tarpeelliseksi, koska tilastoihin ja rekistereihin kerättävät sosiaali- ja terveydenhuollon tiedot ovat pääosin salassa pidettäviä. Niiden keräämistä, käyttöä, luovuttamista ja salassapitoa koskevat yleiset viranomaisia velvoittavat määräykset ovat tilastolaissa, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) ja henkilötietolaissa (523/1999). Näiden lakien säännöksiä sovelletaan kuitenkin vain siltä osin kuin laitoksen tilastoja ja rekistereitä koskevissa erityislaisissa ei toisin säädetä tai niissä ei ole asiaa koskevia määräyksiä.

Keskeiset Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoja ja rekistereitä koskevat erityislait ovat laki sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tilastotoimesta sekä terveydenhuollon valtakunnallisista henkilörekistereistä annettu laki ja asetus. Laeissa on määräykset tietojen keruusta, niiden salassapidosta ja käsittelystä sekä tietojen luovuttamisesta ulkopuolisille. Tietojen luovuttamisesta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämiin rekistereihin on säädetty lisäksi yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa ja asetuksessa, yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetussa laissa, tartuntatautilaissa ja -asetuksessa ja huumausainelaissa (373/2008). Tietojen luovuttamisesta laitoksen rekistereihin on säädetty myös steriloimisasetuksessa ja raskauden keskeyttämisestä annetussa asetuksessa.

Pykälän 2 momentissa säädetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeudesta saada tietoja Kansaneläkelaitokselta. Tarve saada tietoja Kansaneläkelaitokselta liittyy laitoksen tilastointi-, tutkimus-, suunnittelu- ja selvitystehtäviin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa laitokselle säädettyjen luokitusten sisällöllistä kehittämistä koskeviin tehtäviin. Säännöksen perusteella Kansaneläkelaitoksen tulee luovuttaa tiedot Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle salassapitosäännösten estämättä ja maksutta.

Pykälän 3 momentissa säädetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeudesta käsitellä henkilötietoja sekä veri- ja kudoksenäytteitä. Perustuslain 10 §:n mukaan henkilötietojen suojasta säädetään lailla. Henkilötietojen tai ihmisiltä kerättyjen näytteiden käsittelystä tai luovuttamisesta säädetään henkilötietolain ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain ohella lääketieteellisestä tutkimuksesta annetussa laissa (488/1999) ja ihmisen elimien ja kudoksien lääketieteellisestä käytöstä annetussa laissa (101/2001). Lisäksi tietojen ja näytteiden käsittelyssä tulee ottaa huomioon asianomaisia tahoja koskeva erityislainsäädäntö, arkistolainsäädäntö ja joskus myös tilastolaki.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävien toteuttaminen edellyttää käytännössä tietojen keräämistä muun muassa henkilöiden terveyden ja hyvinvoinnin kannalta merki-

tyksellisistä elinolosuhteista ja -tavoista, muista ympäristötekijöistä, sairauksista ja niiden riskitekijöistä sekä terveys- ja sosiaalipalveluiden käytöstä. Laitos kokoaa tiedot joko ihmisiltä itseltään kirjallisen suostumuksen perusteella tai eri viranomaisten tai terveydenhuollon toimintayksiköiden rekistereistä, tai tietokannoista joko erityislainsäädännön mukaisen toimivallan tai lain nojalla myönnetyn asianmukaisen luvan perusteella.

Pykälän 4 momentti koskee muiden kuin Kansanterveyslaitoksen, Stakesin tai perustettavan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämän aineiston luovuttamista laitokselle. Suomessa on muuallakin kuin Kansanterveyslaitoksessa ja Stakesissa kerätty arvokkaita tutkimusaineistoja, joilla voi olla suuri merkitys väestön hyvinvointia tai terveyttä koskevan tieteellisen tiedon muodostamisessa. Tällaisten aineistojen tehokas hyödyntäminen edellyttää usein mittavaa voimavarojen käyttöä aineiston täydentämiseen, ylläpitoon ja analysointitiedon tuottamiseen. Jos aineiston haltijalla ei ole mahdollisuuksia osoittaa näitä voimavaroja, voi väestön terveyttä hyödyttävä tieto jäädä syntymättä tai sitä ei kyetä käyttämään.

Lääketieteellisestä tutkimuksesta annetun lain mukaan lääketieteellisen tutkimuksen suorittaminen edellyttää, että tutkittava on antanut kirjallisen, tietoon perustuvan suostumuksensa. Suostumus sitoo tutkimuksen tekijää, eikä suostumuksesta poikkeamiseen ole muuta menettelyä kuin uuden suostumuksen pyytäminen. Ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain perusteella Terveydenhuollon oikeusturvakeskus voi kuitenkin myöntää luvan tutkimustarkoitukseen kerätyn näytteen käyttötarkoituksen muutokseen silloin kun näytteen antanut henkilö on kuollut.

Esimerkiksi Oulun yliopiston tutkijat ovat koonneet 1960-luvun lopulta lähtien kansainvälisestikin arvioiden kaksi poikkeuksellisen arvokasta tutkimusaineistoa, nimeltään "Pohjois-Suomen syntymäkohortti 1966 ja 1986", jotka antavat erinomaisen mahdollisuuden tutkia ihmisen koko elämänkaaren ajalla väestön terveyteen vaikuttavia tekijöitä ja erityisesti sikiökauden ja nuoruusiän olosuhteiden vaikutusta myöhempään terveyteen. Oulun yliopisto ja Kansanterveyslaitos

ovat neuvotelleet järjestelystä, jolla Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ottaisi vastuulleen tämän aineiston ylläpidon. Aineiston hyödyntämistä jatkettaisiin yhteistyössä yliopiston tutkijoiden ja laitoksen kesken.

Osa tähän aineistoon kuuluvista tutkittavista on kuollut, osaa ei ole mahdollista tavoittaa ja osa ei syystä tai toisesta todennäköisesti halua vastata aineistoa koskeviin kysymyksiin. Tutkittavan suostumuksen asettaminen edellytykseksi aineiston siirtämiseksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle johtaisi varmuudella tilanteeseen, jossa merkittävää osaa aineistosta ei enää voitaisi käyttää. Toisaalta tutkittavien kannalta sillä seikalla, tehdäänkö tutkimusta Oulun yliopistossa vai Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa, jotka molemmat ovat julkisia tieteellistä tutkimusta harjoittavia organisaatioita, ei voida arvioida olleen olennaista merkitystä. Jo tähän asti Kansanterveyslaitoksen tutkijoita on osallistunut kyseisiä aineistoja hyödyntävään kansanterveyttä edistävään tutkimukseen.

Edellä esitettyyn viitaten ja ottaen huomioon, että vastaavia aineistoja saattaa olla muitakin maamme eri tutkimusorganisaatioissa tai terveydenhuollon toimintayksiköissä, esityksessä ehdotetaan, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle voitaisiin luovuttajan ja laitoksen erillisellä sopimuksella siirtää väestön terveyden tai hyvinvoinnin kannalta merkittäviä aineistoja riippumatta siitä, mitä tutkittavalle annetussa informaatiossa tai tutkittavan allekirjoittamassa suostumusasiakirjassa on tutkimuspaikasta, tutkimusaineiston tai sen osien luovutuksesta, säilytyksestä, tutkimuksesta vastaavasta henkilöstä tai tutkimuksen vastuuorganisaatiosta sanottu.

Edellytyksenä siirrolle olisi aina se, että toimivaltainen eettinen toimikunta antaa siirrosta myönteisen lausunnon. Lääketieteellisestä tutkimuksesta annetun lain 16 §:n perusteella kussakin sairaanhoitopiirissä on oltava vähintään yksi eettinen toimikunta. Toimikunnan tehtävänä on arvioida ennakolta tutkimushankkeet ja antaa niistä lausunto. Tähän liittyen eettinen toimikunta voisi myös antaa lausuntonsa muu muassa tutkimuksissa käytetyn aineiston mahdollisesta siirrosta. Lausuntoa annettaessa eettisen toimikunnan tulee ottaa huomioon siirron asianmukaisuuteen vaikuttavat seikat.

Luovutetun aineiston käyttöön sovellettaisiin mitä tällaisen materiaalin käytöstä on muutoin säädetty. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että aineistoa saisi käyttää vain näytteen tai tiedon antajan suostumuksen mukaiseen tarkoitukseen, jollei erikseen ole toisin säädetty.

6 §. Sopimusten tekeminen. Pykälässä säädetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemistä tutkimus- ja muista sopimuksista. Nämä sopimukset koskisivat tutkimuksia, selvityksiä ja kehittämistehtäviä, joita Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tekisi ulkopuolisen tahon kanssa tehdyn sopimuksen perusteella tai joissa laitos olisi toimeksiantaja.

Säännöksen mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos voi tehdä sopimuksia tutkimus- ja kehittämishankkeiden ja -ohjelmien toteuttamisesta ja toimintaansa liittyvien tehtävien ja tutkimusten suorittamisesta sekä toimeksiantajana että työn suorittajana. Lisäksi laitos voi talousarvion rajoissa käyttää tarpeisiinsa ulkopuolisia asiantuntijoita.

Säännöksen viimeisen virkkeen perusteella Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ei voisi tarjota kunnille eikä kuntayhtymille sellaisia maksullisia konsultaatiopalveluja, joissa laitoksella on lain 2 §:n ja muualla lainsäädännössä olevan säännöksen taikka sosiaali- ja terveysministeriön määräyksen taikka tulosopimuksen perusteella kunnalliseen sosiaali- tai terveydenhuoltoon kohdistuva kehittämistehtävä. Lähtökohtana on, että laitos ei saa suunnitella ja toteuttaa maksullista konsultaatiotoimintaa samalla kun sillä on velvollisuus tarjota kunnille ja kuntayhtymille maksutonta informaatio-ohjausta. Sen sijaan laitos voisi tarjota yksittäisille kunnille ja kuntayhtymille muun muassa sellaisia maksullisia palveluja, joissa hyödynnetään ainoastaan laitoksen käytössä olevia tietovarantoja tai muita vastaavia tuotteita.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa tekemien toimeksiantosopimuksen perusteella ulkopuolisille annettavien selvitysten, tutkimusten ja tehtävien suorittamiseksi tarvittavan salassa pidettävän aineiston luovuttamisessa tulee noudattaa mitä siitä on muualla säädetty, esimerkiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 26 §:n 3 momentissa. Säännöksen mukaan viranomaisen voi antaa salassa pi-

dettävästä asiakirjasta tiedon toimeksiantajalle, jos se on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Tällöin viranomaisen on lain mukaan huolehdittava siitä, että tietojen salassapidosta ja suojaamisesta huolehditaan asianmukaisesti.

7 §. Maksut. Esityksen mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen suoritteista ulkopuolisille tahoille peritään maksu. Suoritteiden maksullisuudesta ja maksujen suuruudesta säädetään valtion maksuperustelaissa (150/1992). Lisäksi tarkempia määräyksiä maksuista annettaisiin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

8 §. Lahjoitusten vastaanottaminen. Pykälän 1 momentin mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos voi ottaa vastaan lahjoituksia toimintaansa varten. Lisäksi 2 momentin perusteella laitos voi ottaa lahjoituksena vastaan näytekokoelmia sekä tieteellisen tutkimuksen tai laitoksen toiminnan kannalta merkityksellisiä aineistoja ja henkilörekistereitä. Lahjoituksena saatujen tietojen ja aineistojen käyttöön sovelletaan lisäksi mitä lain 5 §:n 3 ja 4 momentissa tai muualla lainsäädännössä säädetään. Siten esimerkiksi suostumuksen perusteella annettujen aineistojen ja näytteiden vastaanotto edellyttää 5 §:n 4 momentissa säädettyjen edellytysten toteutumista.

9 §. Tarkemmat säännökset. Pykälässä olevan valtuutussäännöksen perusteella tarkempia säännöksiä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävistä, virkamiehistä, kelpoisuusvaatimuksista sekä virkoihin nimityksestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

10 §. Voimaantulo. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 2009.

Pykälän 2 momentin mukaan lailla kumotaan kansanterveyslaitoksesta annettu laki ja sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta annettu laki niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen.

11 §. Siirtymäsäännökset. Pykälän 1 momentti sisältää säännöksen siitä, että muussa laissa tai asetuksessa taikka valtioneuvoston tai ministeriön päätöksessä oleva viittaus Kansanterveyslaitokseen, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskukseen tai sosiaali- ja terveyshallitukseen tarkoittaisi ehdotetun lain voimaan tultua viittausta Ter-

veyden ja hyvinvoinnin laitokseen.

Pykälän 2 momentissa säädetään Kansanterveyslaitoksessa ja Stakesissa vireillä olevien asioiden siirtämisestä perustettavaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen. Koska laitos perustetaan lakkaavien Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin tilalle, tulee käsiteltävien asioiden sekä sitoumusten siirtymisestä säätää lailla. Säännöksen perusteella lain voimaan tullessa Kansanterveyslaitoksessa ja Stakesissa vireillä olevat asiat siirtyvät laitoksen käsiteltäviksi. Myös lakkautettavien laitosten tekemät sitoumukset siirtyvät laitoksen vastattaviksi. Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin hallussa olevat tilastot ja rekisterit sekä niiden aineistot samoin kuin suostumuksen perusteella kerätyt näyte-, tutkimus- ja muut aineistot siirtyvät laitokselle.

Pykälän 3 momentin perusteella Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeus kerätä ja käsitellä henkilötietoja ja näytteitä pysyy samanlaisena kuin lakkaavilla laitoksilla on ollut. Tämän mukaisesti ennen ehdotettavan lain voimaantuloa Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin toiminnassaan suostumuksen perusteella keräämiä tietoja tai näytteitä saa käyttää laitoksen toiminnassa edellyttäen, että käyttö ei poikkea suostumuksesta, jonka tiedon tai näytteen luovuttaja on antanut, ellei lailla ole erikseen toisin säädetty.

Pykälän 4 momentin perusteella Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin pääjohtajien virat lakkaavat ja niiden tilalle perustetaan laitoksen 1 päivästä tammikuuta 2009 lukien uusi pääjohtajan virka, johon sovelletaan sen perustamisen jälkeen valtion virkamieslain (750/1994) säännöksiä (niin sanottu erittelyvirka).

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin, että sosiaali- ja terveysministeriö voi nimittää pääjohtajan välittömässä alaisuudessa toimivat johtavat virkamiehet virkoihinsa niitä ennen tämän lain voimaantuloa ensimmäistä kertaa täytettäessä. Tällöin ministeriö voisi tarvittaessa perustaa uusia virkoja palkkauksiin käytettävissä olevien määrärahojen puitteissa. Uuden Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen aloitettua toimintansa virkojen perustamista ja täyttämistä koskeva toimivalta siirtyy sille pääjohtajan virkaa lukuun ottamatta.

Pykälän 6 momentin mukaan Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin virat ja tehtävät sekä

virka- ja työsopimussuhteinen henkilöstö siirtyisivät tämän lain voimaan tullessa uuteen Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen lain nojalla. Määräaikaisessa virka- tai työsopimuksessa oleva henkilöstö siirtyy uuteen laitokseen määräajan päättymiseen saakka. Virkojen ja tehtävien siirtyminen samalla työsäilyntialueella ei edellyttäisi virkamiehen eikä työntekijä suostumusta.

Siirtyvä henkilöstö säilyttää siirtymähetkellä palvelussuhteeseensa liittyvät oikeutensa ja velvollisuutensa sekä euromääräisen palkkansa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa henkilöstön palvelussuhteen ehdot, siirtymähetken euromääräistä palkkaa lukuun ottamatta, määräytyisivät siten voimassa olevien työoikeudellisten säädösten perusteella sekä valtiolla voimassa olevien keskustason virka- ja työehtosopimusten samoin kuin laitoksessa mahdollisesti soveltavien tarkentavien virkaehtosopimusten ja työehtosopimusten sekä työnantajan päätösten perusteella sopimusten ja päätösten soveltamisalan mukaisesti. Kansanterveyslaitoksesta ja Stakesista uuteen laitokseen siirtyvän henkilöstön yhdenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi uudessa laitoksessa käytetään samantyyppisissä tehtävissä yhdenmukaista, valtiolla yleisesti käytössä olevaa ja työajoista tehdyssä valtion virka- ja työehtosopimuksessa tarkoitettua, tehtävien mukaan määräytyvää työaikamuotoa.

Pykälän 7 momentin mukaan ennen ehdotetun lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toiminnan aloittamisen kannalta on tärkeää, että sen toiminnan käynnistäminen, lopullisen organisaatiosuunnittelun, toiminnan järjestelyn ja rakentamisen sekä muihin käynnistämävaiheen toimenpiteisiin voidaan ryhtyä mahdollisimman hyvissä ajoin. Näitä toimenpiteitä olisivat esimerkiksi pääjohtajan viran perustaminen ja täyttäminen.

2. Tarkemmat säännökset

Tarkempia säännöksiä ja määräyksiä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävistä, virkamiehistä ja heidän kelpoisuusehdoistaan sekä virkoihin nimittämisestä säädetään val-

tioneuvoston asetuksella. Laitoksen sisäisistä toimintayksiköistä määrättäisiin tarkemmin sen työjärjestyksessä.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2009.

Lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin voitaisiin kuitenkin ryhtyä jo ennen kuin laki tulee voimaan.

4. Säättämisyjärjestys

Eräät ehdotuksista ovat merkityksellisiä perustuslain näkökulmasta. Ehdotusta on tarkasteltava erityisesti perustuslain 7 §:ssä säädetyn henkilökohtaisen koskemattomuuden ja 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän suojan kannalta.

Perustuslakivaliokunta on useissa lausunnoissaan todennut, että yksilön perusoikeuksiin puuttuvalla sääntelyllä tulee olla hyväksyttävä peruste ja sääntelyn tulee olla oikeasuhtaista (esimerkiksi PeVL 10/2004 vp). Oikeasuhtaisuuden arvioinnissa joudutaan vertailemaan perusoikeuden takaamaa ja rajoittamisen taustalla olevia intressejä niin, että yksityiselämän piiriin kuuluvat oikeudet turvataan tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa.

Perustuslain 16 §:n 3 momentti turvaa tieteen vapauden. Toisaalta perustuslain 10 §:n 1 momentin perusteella turvattuun yksityiselämän suojaan kuuluu henkilötietojen suoja, josta säädetään tarkemmin lailla.

Yksityisyyden suojaan kuuluu oikeus tietää ja päättää itseä koskevien tietojen käytöstä. Perustuslakivaliokunnan mukaan henkilötietojen suoja koskevan perusoikeussäännöksen kannalta tärkeitä sääntelykohteita ovat ainakin rekisteröinnin tavoite, rekisteröitävien henkilötietojen sisältö, niiden sallitut käyttötarkoitukset mukaan luettuna tietojen luovutettavuus sekä rekisteröidyn oikeusturva samoin kuin näiden seikkojen sääntelemisen kattavuus ja yksityiskohtaisuus lain tasolla.

Ehdotettavan lain 5 §:n 4 momentin mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos voisi sopia yliopiston, tutkimuslaitoksen tai tutkijan kanssa tutkimusaineiston luovuttamisesta

laitokselle. Luovutus voisi koskea aineistoa, joka on annettu suostumuksen perusteella tiettyä tarkoitusta varten ja yleensä myös tietoisena siitä, missä aineistoja säilytetään ja mahdollisesti myös osittain tietoisena siitä, ketkä käsittelevät luovutettua aineistoa. Tästä näkökulmasta voitaisiin arvioida, että loukkaako luovutus perustuslain suojelemaa henkilökohtaista koskemattomuutta ja yksityiselämän suojaa.

Lain 5 §:n 4 momentti koskee vain aineiston sijoituspaikkaa, sen sijaan se ei sääntele aineiston käyttöä eikä myöskään sitä, ketkä voivat tutkimustoiminnassaan käyttää aineistoja. Säännös koskeekin vain aineiston sijaintia ja ylläpitäjää. Aineiston käytöstä säädetään erikseen, eikä ehdotetulla säännöksellä siten muutettaisi käyttöä koskevia säännöksiä eikä annettaisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle oikeutta käyttää aineistoja annettusta suostumuksesta tai tutkimussuunnitelmasta poikkeavaan käyttöön. Esimerkiksi biologisten näyttekokoelmien käytöstä on tarkoitus säätää erikseen niin sanotussa biopankkilainsäädännössä, jonka valmistelu on vireillä.

Edellä olevan perusteella ehdotettu laki ei loukkaisi kenenkään henkilökohtaista koskemattomuutta eikä yksityiselämän suojaa.

Perustuslain 80 §:n mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan, on säädettävä lailla. Perustuslakivaliokunnan käytännön (PeVL 56/2002 vp) mukaan asetuksen antamisen ja lainsäädäntövallan delegoimiseen liittyvien valtuutusten tulee olla riittävän täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Laista tulee käydä selvästi ilmi, mistä on tarkoitus säätää asetuksella.

Lakiehdotukseen sisältyy eräitä valtuutus-säännöksiä, joiden perusteella valtioneuvoston asetuksella, sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella tai Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työjärjestyksellä voidaan antaa tarkempia säännöksiä. Valtioneuvoston asetukset koskisivat laitoksen toiminnan tarkempaa järjestämistä. Tältä osin voidaan todeta, että ne eivät koske sillä tavalla yksilöiden oikeuksia tai velvollisuuksia, että asiasta tulisi säätää lailla. Valtuutussäännökset ovat myös tarkkarajaisia. Sosiaali- ja terveysministeriön

asetuksella säädettäisiin laitoksen suoritteista perittävistä maksuista.

Edellä kerrotuilla perusteilla hallitus katsoo, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

*Lakiehdotus***Laki****Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Toimiala

Väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi, sairauksien ja sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ja sen palvelujen kehittämiseksi on Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Laitos on sosiaali- ja terveysministeriön alainen.

2 §

Tehtävät

Laitoksen tehtävänä on:

1) tutkia ja seurata väestön hyvinvointia ja terveyttä, niihin vaikuttavia tekijöitä ja niihin liittyviä ongelmia, ongelmien yleisyyttä ja ehkäisymahdollisuuksia, sekä kehittää ja edistää toimenpiteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ongelmien vähentämiseksi;

2) tutkia, seurata, arvioida ja kehittää sekä ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja antaa asiantuntijatukea hyvinvointia ja terveyttä edistävien politiikkojen, toimintatapojen ja käytäntöjen toteuttamiseksi;

3) harjoittaa alan tutkimus- ja kehittämistoimintaa, edistää innovaatioita sekä tehdä aloitteita ja esityksiä sosiaali- ja terveydenhuollon ja sen palvelujen kehittämiseksi ja väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi;

4) toimia tilastolain (280/2004) 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuna tilastoviranomaisena ja ylläpitää alan tiedostoja ja rekistereitä siten kuin niistä erikseen säädetään sekä huolehtia tehtäväalueensa tietoperustasta ja sen hyödyntämisestä;

5) kehittää ja ylläpitää sosiaali- ja terveysalan keskeisiä termejä, määrittämiä ja luokituksia; sekä

6) osallistua toimialansa kansainväliseen toimintaan.

Laitoksen tulee lisäksi huolehtia niistä tehtävistä, jotka laissa tai sen nojalla säädetään sen tehtäviksi tai jotka sosiaali- ja terveysministeriö sille määrää. Lisäksi laitos voi toimia oikeuslääketieteellisten ja terveydenhuollon palvelujen tuottajana silloin, kun tällainen toiminta liittyy välittömästi sen tutkimus-, asiantuntija- tai kehittämistoimintaan.

3 §

Johtaminen ja ratkaisuvallta

Laitosta johtaa pääjohtaja. Pääjohtaja ratkaisee laitoksessa päätettävät asiat, joita ei ole säädetty tai työjärjestyksessä määrätty laitoksen palveluksessa olevan muun henkilön ratkaistavaksi.

Laitoksessa on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen neuvosto. Lisäksi laitoksessa voi olla neuvottelukuntia, joiden tehtävänä on edistää laitoksen tehtävää ja sen toimialaan kuuluvaa tieteellistä tutkimusta sekä laitoksen ja sen sidosryhmien välistä yhteistyötä. Laitos asettaa neuvoston ja päättää neuvottelukuntien asettamisesta.

Laitoksen organisaatiosta, sisäisestä työjärjestyksestä, asioiden käsittelystä ja ratkaisemisesta sekä toiminnan muusta järjestämisestä määrätään pääjohtajan vahvistamassa työjärjestyksessä.

4 §

Toimipaikat

Laitoksen toimipaikoista ja niiden sijoittamisesta määrätään työjärjestyksessä.

5 §

Tietojen ja näytteiden kerääminen ja käyttö

Tilastointitehtäviin ja laitoksen ylläpitämiin valtakunnallisiin terveydenhuollon henkilörekistereihin kerättävistä tiedoista, niiden luovuttamisesta ja salassapidosta on voimassa, mitä niistä erikseen säädetään.

Laitoksella on oikeus saada maksutta sekä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä toimialaansa kuuluvien tilastointi-, tutkimus-, suunnittelu- tai selvitystehtävien hoitamista varten tarvittavat tiedot Kansaneläkelaitokselta sen toimeenpantavaksi säädettyistä etuuksista ja niiden käytöstä.

Laitos voi tämän lain 2 §:ssä tai muussa laissa sille säädettyjen tutkimus- ja selvitystehtävien suorittamiseksi kerätä ja käsitellä henkilötietoja sekä veri- ja kudospäynteitä.

Jos yliopiston, muun tutkimuslaitoksen, yksityisen tutkijan tai tutkijaryhmän taikka sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikön tekemä tutkimus ja sen aineisto on väestön hyvinvoinnin tai terveyden ja niiden tutkimuksen kannalta erityisen merkityksellinen, aineisto voidaan salassapitosäännösten estämättä siirtää sopimuksella Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle sen tutkimustoiminnassa käytettäväksi. Edellytyksenä kerätyn tutkimusaineiston siirrolle on, että toimivaltainen eettinen toimikunta antaa myönteisen lausunnon tutkimusaineiston luovutuksesta. Luovutetun aineiston käyttöön sovelletaan muutoin mitä tällaisen aineiston käytöstä tässä laissa tai muualla säädetään.

6 §

Sopimusten tekeminen

Laitos voi tehdä sopimuksia tutkimushankkeiden ja -ohjelmien toteuttamisesta ja toimintaansa liittyvien tehtävien ja tutkimusten suorittamisesta sekä toimeksiantajana että työn suorittajana. Laitos voi talousarvionsa rajoissa käyttää ulkopuolisia asiantuntijoita. Laitos ei saa antaa kunnille eikä kuntayhtymille maksullisia konsultaatiopalveluja, jotka kohdistuvat sellaisiin kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistehtäviin, joita

laitos suorittaa lain, 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun ministeriön määräyksen tai tulossovimuksen perusteella.

7 §

Maksut

Laitoksen suoritteista perittäviin maksuihin sovelletaan valtion maksuperustelakia (150/1992). Tarkempia säännöksiä maksuista annetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

8 §

Lahjoitusten vastaanottaminen

Laitos voi ottaa vastaan lahjoituksia toimintaansa varten.

Laitos voi ottaa lahjoituksena vastaan myös näytekokoelmia sekä tieteellisen tutkimuksen tai laitoksen toiminnan kannalta merkityksellisiä aineistoja ja henkilörekistereitä. Lahjoituksena saataviin aineistoihin sovelletaan 5 §:n 3 ja 4 momentin säännöksiä.

9 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset laitoksen tehtävistä, johtavista virkamiehistä, kelpoisuusvaatimuksista ja palvelussuhteeseen ottamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

10 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20.

Tällä lailla kumotaan kansanterveyslaitoksesta annettu laki (828/1981) ja sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta annettu laki (1073/1992) niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen.

11 §

Siirtymäsäännökset

Muussa laissa tai asetuksessa taikka valtioneuvoston tai ministeriön päätöksessä oleval-

la viittauksella Kansanterveyslaitokseen, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskukseen tai sosiaali- ja terveyshallitukseen tarkoitetaan tämän lain voimaantumisen jälkeen viittausta Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen.

Kansanterveyslaitoksen ja sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tämän lain voimaan tullessa vireillä olevat asiat, tehdyt sopimukset ja sitoumukset samoin kuin niistä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle. Kansanterveyslaitoksen ja sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen hallussa olevat tilastot ja rekisterit sekä suostumuksen perusteella tai muutoin kerätyt näyte-, tutkimus- ja muut aineistot siirtyvät Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos voi säilyttää ja käyttää tässä laissa tarkoitettuihin tehtäviin sekä väestön hyvinvointia tai terveyttä edistävien tuotteiden tai palveluiden kehittämiseen Kansanterveyslaitoksen tai Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen hallussa olleita 2 momentissa tarkoitettuja tietoja sekä kudos- tai muita näytteitä samoin edellytyksin ja rajauksin kuin edellä mainitut laitokset ovat voineet niitä tehtäviinsä käyttää, jollei lailla toisin säädetä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen perustetaan 1 päivästä tammikuuta 2009 lukien pääjohtajan virka, johon sovelletaan sen perustamisen jälkeen valtion virkamieslain

(750/1994) säännöksiä. Samasta ajankohdasta lukien lakkautetaan valtion talousarviossa eriteltyt kansanterveyslaitoksen ja sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen pääjohtajan virat. Virkojen lakkaaminen ei edellytä erityistä perusteta eikä virkamiehen suostumusta. Virkojen lakatessa niihin perustuneet virkasuhteet päättyvät ilman irtisanomista.

Sosiaali- ja terveysministeriö voi ennen tämän lain voimaantuloa perustaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen pääjohtajan välittömässä alaisuudessa toimivat johtavat virat ja nimittää virkamiehet virkoihin niitä ensimmäisen kerran täytettäessä.

Muu Kansanterveyslaitoksen ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen virka- ja työsuhteinen henkilöstö sekä vastaavat virat ja tehtävät siirtyvät tämän lain voimaan tullessa perustettavaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen. Määräaikainen henkilöstö siirtyy määräaikaisen palvelusuhteen ajaksi. Viran tai tehtävän siirtyminen samalla työssäkäyntialueella ei edellytä virkamiehen tai työntekijän suostumusta. Siirtyvä henkilöstö säilyttää siirtymähetkellä palvelussuhteeseensa liittyvät oikeutensa ja velvollisuutensa sekä euromääräisen palkkansa. Jos viran tehtävät muuttuvat olennaisesti ja sen tilalle perustetaan uusi virka, uusi virka voidaan täyttää ilman haettavaksi julistamista.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 15 päivänä syyskuuta 2008

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Peruspalveluministeri *Paula Risikko*